

Postmodern kerkzijn

Hoe moet je als kerk present zijn in de samenleving? Deze vraag houdt me steeds meer bezig. Ik woon zelf in Zuid-Limburg; ooit een bolwerk van het Rooms-katholicisme en nu een troosteloos gebied van secularisatie en vijandschap tegen de kerk. De afstand tussen de kerk en de postmoderne mens is steeds groter aan het worden terwijl haar boodschap harder nodig is dan ooit. Mensen snakken naar zingeving, maar het enige dat ze aangeboden krijgen is het 'evangelie van de consumptie'.

De afgelopen maanden zijn mij twee berichten uit mijn eigen kerken – de Gereformeerde Kerken (vrijg.) – opgevallen. Het eerste was een verslag van een vergadering van verontruste kerkleden die aangaven dat het 'water hen kerkelijk tot de lippen stond' (ND, 1 oct. 2012). Deze klacht ging niet over onze seculariserende samenleving maar over het eigen kerkelijke leven. Ik weet best dat er discussies zijn over de liturgie, het belijden, de vrouw in het ambt et cetera. Maar staat het water je daardoor tot aan de lippen? Verlies je zo de proporties niet uit het oog? In alle vrijgemaakte kerken wordt het volle evangelie toch verkondigd? En de Theologische Universiteit levert toch frisse jonge predikanten af? Tel je zegeningen zou ik zo zeggen.

Enkele weken later nam Stroom, een jonge missionaire gemeente, het besluit om zich voorlopig niet bij de Gereformeerde Kerken (vrijg.) aan te sluiten omdat ze niet 'voluit geaccepteerd zouden worden' (ND, 27 oct. 2012). We zien hier eigenlijk de andere kant van ons kerkelijk leven. Een jonge missionaire gemeente, die volop in de postmoderne samenleving staat en dáár verschil wil maken, voelt zich niet welkom in de kerken waar ze uit voortgekomen is. Een gemeente die zelfs volgens het NRC (22 dec. 2012) *vintage* orthodox is; *vintage* d.w.z. authentiek. Ik ken de achtergronden een beetje: de discussie op de classis en daarna de open brief van een aantal verontruste kerkleden. Maar het stemt me wel verdrietig. We willen toch als kerk midden in de samenleving staan? Dan moet er toch ruimte zijn om te ontdekken wat dat betekent? En dat gaat toch met vallen en opstaan?

Wat is hier aan de hand? Staan deze berichten los van elkaar? Of is een duidelijke samenhang? Ik denk dat het laatste het geval is. Kort door de bocht geformuleerd gaat het om een spanning tussen een 'moderne' kerk en een 'postmoderne' kerk. Om de woorden 'modern' en 'postmodern' nader te duiden, maak ik een uitstapje in de geschiedenis van de filosofie. Tot de late Middeleeuwen werd de visie op mens en samenleving in hoge mate bepaald door het christelijke denken. De kern was de belijdenis dat God als Schepper van hemel en aarde is en het geloof dat zijn liefdewet zegenrijk voor de samenleving zou zijn. In de Renaissance is het zaad van het moderne denken uitgestrooid en met de Verlichting is dit tot volle wasdom gekomen. Het moderne denken meende dat de mens in de weg van wetenschap en techniek zelf kon bepalen hoe de werkelijkheid in elkaar zat en wat goed en kwaad was. En zo gaven de grote verhalen van gelijkheid, vrijheid, democratie en solidariteit richting aan de ontwikkeling van de samenleving. Maar dan komt het postmoderne denken in de tweede helft van de twintigste eeuw op. De grote verhalen over een rechtvaardige samenleving verliezen hun glans en het individu komt centraal te staan. Het gaat om een leven zonder spijt of berouw. Het gaat om trouw zijn aan jezelf. Het leven wordt een individueel project.

Wat is nu precies het verschil tussen het moderne en postmoderne denken? Ik wijs op drie begrippenparen: kennis versus beleving, uniformiteit versus diversiteit en beheersing versus

ontwikkeling. In het moderne denken ging men uit van ware kennis, één waar model voor de hele samenleving en van beheersing van bovenaf. In het postmoderne denken worden al deze ideeën omver geschoffeld en wordt de nadruk gelegd op beleving, diversiteit ('laat veel bloemen bloeien') en ontwikkeling van onderaf.

De kerk neemt altijd de kleur aan van de cultuur waarin ze leeft. Dat geldt voor de kerk die in een moderne tijd leefde en dat geldt voor de kerk die in een postmoderne tijd present is. Op zich is daar niets mis mee. Je mag kerk zijn in de tijd waarin je leeft en je mag de mooie dingen van je eigen tijd je in alle vrijmoedigheid toe-eigenen. Maar altijd weer probeert de tijdgeest het 'tegenover' van het evangelie te neutraliseren en daarom is er voortdurend een spanning tussen kerk en cultuur.

De twee berichten, waar ik dit artikel mee begon, zijn geen incidenten maar symptomen van een spannende en spanningsvolle verhouding tussen kerk en cultuur. Er is – weer kort door de bocht – sprake van een *clash* tussen een 'moderne' en een 'postmoderne' kerk. De broeders en zusters die strijden tegen 'verontrustende ontwikkelingen' doen dit vanuit een diep christelijke motivatie op een 'moderne' manier met kennis (belijden), uniformiteit en *top-down* beheersing als 'wapens' om het kerkelijk leven te sturen. De broeders en zusters van Stroom die een nieuwe gemeente stichten doen dat ook vanuit een diep christelijke motivatie maar met een meer 'postmoderne' kleur van beleving, diversiteit en *bottom-up* ontwikkeling. Op zich is het niet verwonderlijk dat deze verschillende benaderingen tot spanningen leidt in een kerkgenootschap.

Ik vraag me af of de 'moderne' strijd van de verontruste broeders en zusters strijden geen achterhoede gevecht is. Ook vraag ik me af of 'open brieven' en 'grote woorden' wel vruchtbaar zijn. Ik vrees dat ze de ontwikkelingen in de kerken meer frustreren dan bouwen. Daarnaast maak ik me zorgen over het signaal dat ze afgeven. Ze wekken de indruk dat ze hun 'eigen gang' gaan, dat ze zich met gelijkgezinden verzamelen rond een website en dat ze niet naar de plaatselijke kerk gaan maar via internet een dienst bijwonen. Ik zou deze broeders en zusters willen uitnodigen om zich niet terug te trekken maar de samenleving in te gaan om de nood te peilen. En vanuit die ervaring het kerkzijn in een postmoderne tijd op een constructieve manier te doordenken en aan te geven welke 'moderne' aspecten wel behouden zouden moeten blijven.

De missionaire gemeenten zou ik nog meer willen uitdagen om de postmoderne tijdgeest in alle diepte te peilen. Allereerst om zin-zoekende mensen te bereiken en het evangelie van herstel en genade luid te kunnen laten klinken. Maar ook om het 'tegenover' van het evangelie nog scherper op het netvlies te krijgen om zo nog vruchtbaarder kerk te kunnen zijn en daarmee zustergemeenten te kunnen dienen.

's Zondags vroeg zijn de straten in Limburg uitgestorven. De geestelijke nood in de samenleving is zo groot dat 'hoogkerkelijke' discussies al gauw hun betekenis verliezen. Er zijn hier zo weinig kerken en zo weinig kerkgangers dat we het ons niet kunnen veroorloven om ons met gelijkgezinden terug te trekken. Wat overblijft is christelijke gemeente zijn in een ontkerkelijkte omgeving. Ik bid en hoop dat er in kerkelijk Nederland uiteindelijk maar één bijvoeglijk naamwoord zal overblijven, namelijk 'christelijk'. Maar wanneer God die belofte zal vervullen weet ik niet.

Dr. Maarten J. Verkerk is bijzonder hoogleraar christelijke wijsbegeerte aan de Technische Universiteit Eindhoven en de Universiteit Maastricht.